

UZ ODGOVOR PROFESORA MATE HRASTE

Miroslav Kravar

Uzevši na znanje gornji odgovor profesora dra. M. Hraste, želim ukratko sažeti i podcrtati samo ono, u čemu vidim bit našega spora o rodu tuđih imena mjestâ na *-o*. Tek usput napominjem, da među Hrastinim prigovorima ima dvije vrste takvih, od kojih treba da se donekle ogradim: jedno su oni, u kojima on — očito nehotice — prelazi preko nečega, što sam kazao, a drugo oni, u kojima me — ne vidim razloga — pobija u nečem, što nisam tvrdio. Tako sam, među ostalim, rekao, da opći pojam »grad« igra ulogu u nekim, a ne u svim jezicima; za neke sam opće imenice, kao *auto*, *kino* i sl., spomenuo da se kolebaju u rodu, i t. d. Nigdje, naprotiv, nisam kazao, da imena kao *Delfi* ili *Ande*, odavna preuzeta kao *pluralia tantum*, ne odgovaraju mome jezičnom osjećaju.¹

Vratimo se na ono glavno!

Kako Hraste i dalje stoji na tome, da su mjesna imena stranoga podrijetla na *-o* — srednjega roda,² a meni nije lako odustati od svoga shvaćanja, da su takva imena (ne samo ona na *-o*, nego i na druge vokale osim na *-a*) muškoga roda, možda bi bilo dobro pronaći uzrok našega nesporazuma. Jer sasvim je očito, da se ne razilaze toliko jezične činjenice, koliko naši stavovi prema njima.

Ja, prije svega, ne nalazim, da je Hraste čitavo ovo pitanje pokrenuo samo zbog roda imenice *Kairo*, jer je stvar postavio načelno i doveo u pitanje rod svih tuđih imena mjestâ na *-o* (čemu sam ja onda dodao i ona na druge vokale osim na *-a*). Dakle, *Kairo* nije predmet, nego povod našega spora.³

Rekao bih, da naš nesporazum potječe odatle, što nas dvojica različito gledamo na odnos književnoga jezika prema narodnom (da danas ne kažemo više: pučkom). Nema sumnje, da je naš narodni jezik — kako Hraste dobro ističe — široka osnova našega književnog jezika, ali ne valja smetati s uma, da se u ovom slučaju radi o tuđim mjesnim imenima, dakle o riječima, koje u saobraćajno-književni jezik ne ulaze odozdo, iz naroda, nego odozgo, izvana, pa se onda prilagođuju, kako mogu i stižu.⁴ Na području narodnoga jezika djeluje osjetna tendencija, da se takva imena privedu

¹ Treba samo reći, da ono, što vrijedi za grčke *Delfe*, ne vrijedi za indijski *Delhi*.

² Sada on i *Tokio* izjednačuje u rodu s *Kairom*.

³ Mislim, da ne treba onoliko govoriti o *Kairu* i njegovu članu u nekim drugim jezicima (franc. *Le Caire*, tal. *il Cairo*), jer to ime ne govorimo u muškom rodu zbog muškoga člana, nego s istoga razloga kao i *Milano*, *Chicago*, *Tokio* i sl. (koja su imena u onim jezicima bez člana).

⁴ Teško da se, na primjer, *Bilbao* ravna prema *kotao*, jer bi formula *kotao : Bilbao = kotla : x* dala pogrešan rezultat ne samo s obzirom na rod (t. j. muški, a ne srednji), nego i na padežne oblike imena ($x = *Bilbla!$).

u srednji rod, ali nju saobraćajno-književni jezik uporno suzbija i sva takva imena stavlja u muški rod. Odatle i teškoća, da se u svakom slučaju točno odrede po rodu.

Što se tiče pozivanja na druge jezike, ni ono ovdje ne pomaže mnogo. Eto na primjer: u ruskom su takva imena muškoga, a u češkom srednjega roda. Odatle se ne da mnogo izvući, kao ni iz toga, što se, na primjer, nama najbliži slovenski jezik ovdje potpuno slaže s našim.

Tko bi se u ovom slučaju htio baviti jezičnom prognostikom, trebalo bi da ima na umu važan sociološki moment: danas, u procesu širenja prosvjete u sve šire narodne slojeve, i književni jezik — onakav, kakav je — prodire sve dublje, unoseći u narod i one crte, što ih duguje vanjskim utjecajima. Jednu od takvih crta predstavlja svakako i muški rod mjesnih imena, o kojima je ovdje riječ. U tom smislu djeluje čitav arsenal kulturno-prosvjetnih ustanova: škola, štampa, film, radio, da ne govorimo o djelovanju književnosti, kazališta i dr.

Hraste veli (ali u obliku irealne pretpostavke!): »... kad bi se mogao isključiti utjecaj radija, novina i sl.«, da bi onda jezični osjećaj našega naroda dao pravo njemu, a ne meni. S tim se potpuno slažem. Samo se pita: prvo, je li to moguće, i drugo, kojim bi onda putem ona imena ulazila u narod.

Opet naglašujem: profesor Hraste stavio je na diskusiju zanimljivo jezično pitanje, ne samo novo, nego i vrijedno da se o njemu razmišlja i raspravlja, utoliko više što nije jedino svoje vrste.

O S V R T I

S. IVŠIĆ — M. KRAVAR: SRPSKO- HRVATSKI JEZIK NA PLOČAMA, ZAGREB 1955.

Institut za fonetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu izdao je kao 4. svezak svojih edicija knjižicu od 80 strana pod gornjim naslovom. To su vježbe u izgovoru i intonaciji hrvatskoga ili srpskoga jezika s recitacijama, što ih je Institut za fonetiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu pripremio i snimio na ploče i magnetofonske vrpce. To je ujedno prvi pokušaj u Jugoslaviji, da se rezultati opće fonetike primijene pomoću modernih tehničkih sredstava pri učenju izgovora hrvatskoga ili srpskoga jezika. Tekst i komentar su sastavili dr. Stjepan Ivšić i dr. Miroslav Kravar, a tekst je za ploče čitao lektor Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu Pavao Cindrić.

Knjiga ima pet dijelova: u prvom, uvodnom dijelu daju se tumačenja općih fonetičkih pojmova i upute za upotrebu ploča, u drugom opće napomene uz tekst ploča i tumačenje osnovnih crta hrvatskog ili srpskog izgovora, u trećem se tumače najvažnije glasovne pojave, o kojima pojedina vježba radi, u četvrtom je odštampan tekst ploča s akcentima, a u petom hrvatskosrpsko-ruski rječnik, u koji su unesene one riječi i njihova značenja, koja dolaze u vježbama i tekstovima. Ispred svega nalazi se predgovor direktora Instituta za fonetiku, dra. Petra Guberine, koji razlaže, po kojem su sistemu izrađeni u njegovu institutu ovakvi priručnici ne samo za hrvatskosrpski jezik, nego i za engleski, francuski, njemački, ruski i talijanski jezik. Ti priručnici zagrebačkog Instituta za fonetiku razlikuju se od ostalih evropskih i američkih priručnika većim brojem primjera u svakoj vježbi i obilnom primjenom principa opozicija i principa asimiliranja glasova na osnovi susjednih glasova. Pritom su obrađena sva moderna područja fonetike, ali na jednostavnu rječniku.

Već imena suradnika na tome poslu govore, s koliko je stručne spremne, pouzdanosti i instruktivnosti priređen ovaj priručnik za

izgovor i intonaciju hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika. Tim su priručnikom i tim su pločama dobili pouzdanu, moderno i praktično pomagalo za upoznavanje izgovora i intonacije našega jezika ne samo stranci, koji žele naučiti naš jezik, nego i svi oni školovani Hrvati i Srbi, koji još nisu usvojili pravilan novoštokavski izgovor i intonaciju, a takvih ima među staroštokavcima, kajkavcima i čakavcima priličan broj. Priručnik i ploče tako su pripremljeni, da daju izgovor i intonaciju ijekavskoga i ekavskoga književnog govora. Od književnih tekstova interpretirani su tekstovi D. Obradovića, D. Šimunovića, V. Nazora, B. Nušića, M. Begovića, J. Dučića, odlomak narodne pjesme »Hasanaginica« i odlomak iz Maretić-Ivšićeva prijevoda Homerove »Ilijade«. Tip izgovora, koji je u tečaju opisan, može se označiti kao norma književnoga izgovora, koji u svemu osnovnom, pa i u pojedinostima, počiva na glasovnom sustavu književne štokavštine. Po tome je taj priručnik koristan i za učitelje i za profesore, koji predaju naš jezik, ali i za spikere i za glumce, koji će u njemu steći pouzdan savjet ne samo za izgovor i intonaciju, nego i za recitaciju. Pri tome je osobito instruktivan treći dio priručnika, komentar, u kojem je na sažet način, na ciglih 27 strana teksta, prikazano sve osnovno iz fonetike, akcentuacije, intonacije i recitacije.

Udžbenik je dakako zasnovan na prikazivanju izgovora intonacije novoštokavskoga tipa, no u izlaganju se uvijek prikazuju i srodnosti i razlike prema našim dijalektima, ali i prema slavenskim i ostalim indoevropskim jezicima, no u tako praktičnoj mjeri, da se to ne osjeća kao balast, nego kao pomoć u lakšem usvajanju novoštokavskog izgovora i intonacije. Pritom će za naše čitatelje biti zanimljivo, da za razliku od Maretića, Belića, Hraste i drugih naših gramatičara autori preporučuju za književni izgovor velarni glas *h*, a ne laringalni (str. 29.). Za naša kazališta i radio-stanice bit će zanimljivo, da se jednosložni izgovor refleksa